זרע וקציר וקיץ וחורף לא ישבותו;

עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלָיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ: (בראשית ח כב).[1]

אבן עזרא קהלת פרק א פסוק ג – הכל תלוי בשמש

וענין ״תחת השמש״ הוא הזמן המתהפך.[2] כי השמש לבדו יוליד הזמן, כי היום תלוי בשמש מעת זרחו ועד בואו. והלילה הוא מעת בוא השמש עד זרחו, יראו הכוכבים או הלבנה או לא יראו.[3] וכן ״זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף״ על פי נטות השמש לפאת צפון או דרום.[4]

רמב"ן בראשית פרק ח פסוק ה – תשרי ראש השנה, ניסן ראש לחודשים

ודע, כי אחרי שהסכימו שבתשרי נברא העולם, כאשר תקנו ״זה היום תחילת מעשיך זיכרון ליום ראשון״ (גמרא ראש השנה כז ע״ב), וכן הוא סדר הזמנים, זרע וקציר וקור וחום, יהיה ראש השנים מתשרי. וכן החדשים ממנו הם נמנים, עד שהגענו ליציאת מצרים. ואז ציוה הקב״ה למנות בחדשים מנין אחר, שנאמר: ״החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה״ (שמות יב ב).[5] ומשם ואילך בכל הכתוב ימנה תשרי החדש השביעי. ועדיין נשאר בשנים החשבון ממנו, דכתיב: ״וחג האסיף תקופת השנה״ (שמות לד כב).[6]

רד"ק תהלים פרק פט פסוק טו – עונות השנה הן צדק ומשפט חסד ואמת

״צדק ומשפט מכון כסאך, חסד ואמת יקדמו פניך״ - ... כי הצדק והחסד הוא שעושה עם הברואים בהעמידו העולם על מכונו, והוא משפט ואמת מאתו לקיים דברו שאמר: ״עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו״ (בראשית ח, כב).[7] ואמר: ״ולא אוסיף לקלל עוד את האדמה״ (שם פסוק כא), ואמר: ״ולא אוסיף עוד להכות את כל חי״, ואמר: ״זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה לדורות עולם״ (שם ט יב).[8]

---

[1] ראו פירוש רש״י על הפסוק: ״לא ישבותו - לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן״. האם נוצרה לאחר המבול מציאות חדשה, השלמת הבריאה ועיגון מחדש של עונות השנה, או רק אישוש וקיום של מה שנברא כבר בפרשת בראשית, כולל עונות השנה ששבתו בתקופת המבול?

[2] הזמן המשתנה, הימים והלילות המתארכים ומתקצרים במחזור השנה. ראו דברינו תקופת טבת ולילותיה בפרשת ויגש.

[3] עונות השנה תלויים אך ורק בלוח השמשי. אין לירח שום השפעה על כך. והכוכבים (המזלות ברקיע השמים) אכן משתנים (מתחלפים) עם תנועת השמש (נכון יותר עם תנועת כדור הארץ סביב השמש) – בהופעתם בשמים, אבל לא בהשפעה על עונות השנה. ואת המזלות נראה עוד בבראשית רבה לד א להלן.

[4] הפסוק שלנו לא מתאר מציאות חדשה ויכול (צריך) היה להיכתב כבר בבריאת העולם. ראו פירוש רמב״ן על המילה ״למועדים״ בבריאת המאורות ביום הרביעי (בראשית א יד) שמקשר אותו עם הפסוק שלנו: ״ולמועדים - זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף (להלן ח כב)״. הכל ״תחת השמש״ (המאור הגדול) ועקב נטייתה במחזור השנתי (נטייתו של כדור הארץ כידוע לנו). קרה משהו חריג במבול, אך הכל חוזר לסדרו כבבריאה הבראשיתית והחידוש כאן הוא רק בהבטחה שהטבע וסדרו של עולם שוב לא ישתנו.

[5] ראו דברינו החודש הזה לכם בפרשת החודש.

[6] ראו דברינו לראש השנה היום הרת עולם בהם דנו במחלוקת התנאים, ר׳ יהושע ור׳ אליעזר, אם העולם נברא בניסן או בתשרי. והוכרע, שתשרי הוא מועד בריאת העולם, בין השאר בשל הפיוט ״זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון״, שנאמר בבית מדרשו של רב בתקיעות (ראש השנה כז ע״א). עד שלא יצא עם ישראל ממצרים, היה תשרי גם ראש לחודשים. בגאולת מצרים נקבע שניסן הוא ״ראשון הוא לכם לחודשי השנה״. אך לא ניטלה מתשרי בכורתו ״הטבעית״ שקשורה בבריאה ובטבע. אותו טבע שהמחזוריות של ״זרע וקציר וקור וחום״ מצביעה על הסתיו, תקופת הזריעה ותחילת הקור, כתחילת המחזור השנתי (שימו לב איך רמב״ן מתעלם באלגנטיות מ״קיץ וחורף״ שהם לטובת הדעה שבניסן נברא העולם, ראו גם בגמרא ראש השנה יא ע״ב לנימוקי הטבע של שתי השיטות). הפסוקים מספר שמות: ״וחג האסיף בצאת השנה״ (שמות כג טז), ״וחג האסיף תקופת השנה״ (שמות לד כב), הוא חג הסוכות אחר כותלנו, והפסוק מפרשתנו ״זרע וקציר וקור וחום״, ספר בראשית, מסייעים לשמר את מקומו של ראש השנה כמועד בריאת העולם, גם אחרי בחירת ניסן לראש חדשים. ויש עוד לשים לב שפירוש רמב״ן זה איננו על הפסוק שלנו (בראשית ח כב), אלא על פסוק ה בפרק ח: ״והמים היו הלוך וחסור עד החודש העשירי וכו׳ ״. ר׳ אליעזר ור׳ יהושע חולקים גם אם המבול אשר החל ״בחודש השני״ היה בחשון או באייר. ראו רש״י על פרק ז פסוק יא בפרשתנו. על הנושא המורכב של תשרי כראש השנה וניסן כראש לחודשים הרחבנו עוד בדברינו החודש הזה לכם בשבת פרשת החודש, והרוצה להרחיב עוד מוזמן לעיין בספרם של עלי מרצבך וערן רביב, הלוח העברי הקבוע, כרמל ירושלים 2021.

[7] מעניין להשוות קטע זה של פירוד רד״ק עם המדרש בבראשית רבה בדיון על בריאת האדם, בראשית רבה ח ה: ״ חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה״ – ראו הדף והנה טוב מאד בפרשת בראשית.

[8] זו הבטחת הקב״ה שלא תהיה עוד השחתה טוטאלית של היקום, זו השבועה שישעיהו הנביא מזכיר בהפטרת השבת: ״כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ וגו׳ ״ (ישעיה נד ט) – הבטחה שביטויה הוויזואלי הוא הקשת (ראו דברינו קשת

רש"י איוב פרק כד פסוק יט – רעת האדם שינתה את עונות השנה

ציה גם חום יגזלו - מפני רעתם גרמו להם שנה אחת להשתנות עולם מששה סדריו זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף.[9]

בראשית רבה פרשה לד סימן יא – החיים הפלאיים שלפני המבול

״עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וגו׳ ״ - רבי יודן מְשָׁם ר׳ שמואל: מה סבורים בני נח, שבריתם כרותה ועומדת לעד? אלא כל זמן שהשמים והארץ קיימים, בריתם קיימת; לכשיבוא אותו יום שכתוב בו: ״כִּי שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה״ (ישעיה נא ו),[10] באותה שעה ״ותופר ביום ההוא וגו׳ ״ (זכריה יא יא).[11]

א״ר אחא: מי גרם להם שימרדו ביז׳ לא ע״י שהיו זורעין ולא קוצרין,[12] יולדין ולא קוברין, מיכן ואילך: ״זרע וקציר״ - יולדין וקוברין, ״קור וחום״ - חמה ואבבית,[13] ״קיץ וחורף״ - מקייץ אני עליהם את העוף,[14] כמו שאתה אומר: ״וְקָץ עָלָיו הָעַיִט וְכָל בְּהֵמַת הָאָרֶץ עָלָיו תָּחֳרָף״ (ישעיהו יח ו).[15]

מעשה היה באחד מגדולי הדור שהיה חושש את ראשו, ויש אומרים: ר׳ שמואל בר נחמן היה, אמר: ראו מה עשה לנו דור המבול![16]

בענן בפרשה זו), והקיומי הוא בשמירה על תקופות השנה והעונות החקלאיות הקשורות בהן: ״עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלָיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ״. ראו גם בראשית רבה לד ו: ״צא מן התבה - ... ולא קיבל עליו לצאת. אמר: אצא ואהא פרה ורבה למאירה? עד שנשבע לו הקב״ה שאינו מביא מבול לעולם עוד, שנאמר: כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד״. ועל כך הרחבנו בדברינו קץ העונש הטוטאלי – השבועה שנשבע הקב״ה לנח. מעניין שרד״ק מוצא עוגן להבטחה זו ליציבות העולם בפסוקים מתהלים פרק פט: ״צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ״. מה הקשר לפרק זה דווקא? אולי פסוקים אחרים שם: ״אַתָּה מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם. אַתָּה דִכִּאתָ כֶחָלָל רָהַב ... לְךָ שָׁמַיִם אַף לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם״. ראו פירוש דעת מקרא ש״רהב״ הוא שר הים מימי בראשית שהקב״ה הכניע, כנזכר בגמרא בבא בתרא עד ע״ב: ״שרו של ים רהב שמו, ואלמלא מים מכסין אותו - אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו״. אבל רד״ק מבקש להדגיש שהעולם עומד על מכונו ושומר על סדרו ועונותיו בגלל שתי סיבות: צדק וחסד שהקב״ה עושה עם העולם, אך גם אמת ומשפט בגלל השבועה וההבטחה: לא עוד מבול. שימו לב איך הוא משלב את הצדק עם החסד ואת המשפט עם האמת בשונה מהופעתם בפסוק. וכבר הרחבנו עוד בנושא זה בדברינו חסד ואמת צדק ושלום בדפים המיוחדים.

[9] רש״י ״מצטרף״ לדעות הנ״ל (רש״י קדם להם) ומסביר שאכן הייתה השתנות בסדרי העולם למשך שנה אחת. אבל מכאן ואילך, לא עוד גם אם בני האדם יחטאו עד מאד ויהרסו את סביבתם הטבעית? שימו לב שרש״י הוא על הפסוק באיוב: ״צַיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג שְׁאוֹל חָטָאוּ״ (תשובת איוב החמישית לרעיו) וגם כאן צריך להבין מה הקשר למבול. האם רש״י מבין שכל פרק כד באיוב הוא תיאור המבול? ראו הפסוקים שם: ״מִזֶּרֶם הָרִים יִרְטָבוּ וּמְבֻלִי מַחְסֶה חִבְּקוּ צוּר ... מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ וְנֶפֶשׁ חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ וֵאלוֹהַּ לֹא יָשִׂים תִּפְלָה: הֵמָּה הָיוּ בְּמֹרְדֵי אוֹר לֹא הִכִּירוּ דְרָכָיו וְלֹא יָשָׁבוּ בְּנְתִיבֹתָיו״. ״מורדי אור״ הם דור המבול. ראו תנחומא בראשית סימן יב: ״שהיו רואין חמה ולבנה ועושין כשפים עליהם, הוא שאמר (איוב כד) המה היו במורדי אור המה הגבורים שהיו קשין ומורדין ומכשפין״. ואגב אורחא, פתח רש״י כאן את נושא שש עונות השנה, כנגד הארבע המוכרות לנו, שנראה בהמשך.

[10] ראו קהלת רבה א ב: ״ר׳ יהודה בר׳ סימון אמר: ז׳ הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה ימי בראשית: בראשון ״בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ״ וכתיב: ״כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה״ (ישעיהו נא ו)״. בראייה הפילוסופית של קהלת, בבסיס הבריאה טמון הבל, אבל בינתיים בעולמנו הזמני: ״עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלָיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ״. ראו דברינו הבל השבת בקהלת.

[11] ראו פסוק קודם שם בזכריה יא י: ״וָאֶקַּח אֶת מַקְלִי אֶת נֹעַם וָאֶגְדַּע אֹתוֹ לְהָפֵיר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת כָּל הָעַמִּים״ שאולי אליו מתכוון הדרשן. ראו כל הפרק שם בפירוש דעת מקרא על שני המקלות: מקל נועם ומקל חובלים. ובאשר למדרש עצמו, יש אמנם הבטחה של הקב״ה ששוב איננו מביא מבול לעולם (ראו דבריו של אברהם בסדום, עפ״י המדרש: ״נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם, מה אתה מערים על השבועה? אתמהא! מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא? - בראשית רבה לט ו), אבל לא לעולם חוסן. בקצה ההיסטוריה, ביום הדין, ייפסק הדבר. הברית עם בני נח (האנושות) איננה לנצח.

[12] הצמחים היו רב-שנתיים כמו עצים שקוטפים מהם שוב ושוב ואין צורך (סיבה) לקצור אותם. נראה זאת גם בהמשך. אז איפה קללת בזיעת אפך תאכל לחם ושאר פגעים שנגזרו על האדם ואשתו כחלק מהגירוש מגן עדן והחשש ״פו יאכל מעץ החיים״?

[13] א.א. הלוי מפרש קדחת. באבן שושן: מחלת עור (אקזמה). עכ״פ, זו מחלה של חורף. חמה (מכת חום?) בקיץ, אבבית בחורף.

[14] שחג בשמים בקיץ ומחפש מזון וטורף מגידולי שדה ופירות וכלה בבעלי חיים רכים.

[15] ראו תנחומא (בובר) פרשת בראשית סימן מ: ״אמר ר׳ יצחק: למה היו מורדים? שהיו זורעים שנה אחת, והיה עושה תבואה לארבעים שנה. אמר ר׳ שמואל בר אמי: למה היו מורדים? שהיו רואים בנים ובני בנים ולא היו מתים. אמר הקב״ה: מכאן ואילך עוד כל ימי הארץ זרע וקציר (בראשית ח כב), שהיו מולידים וקוברים, וקור וחום (שם), שלא היו יסורין באים עליהם, מכאן ואילך היו מתייסרין באש ובשלג״. ומדרש תנחומא הרגיל, פרשת בראשית סימן יב, כולל את החיבור לאיוב פרק כד הנ״ל: ״הנפילים היו בארץ בימים ההם המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם. מלמד שהיו רואין חמה ולבנה ועושין כשפים עליהם. הוא שאמר (איוב כד) המה היו במורדי אור. המה הגבורים שהיו קשין ומורדין ומכשפין, (שם כא) ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו. אר״י: למה היו מורדין? שהיו זורעין שנה אחת ועושין מזון למ׳ שנה ... שהיו רואין לעצמן בנים ובני בנים חמישה ושישה דורות ולא היו מתין. אמר הקב״ה: וכך אתם מורדין? מכאן ואילך עוד כל ימי הארץ זרע קציר שתהיו מולידין וקוברין, וקור וחום שתהיו מתיסרין בשחפת ובקדחת, וקיץ וחורף שתהיו מתקייצין ופניכם מתחרפין והייסורין אינן פוסקין ותהיו מצטערין בגופיכם, אין אתם שובתין יומם ולילה ותהיו נדונין באש ובשלג״. ושוב אנחנו כל זה מזכיר את הגירוש מגן עדן, אז איזו תקופה פלאית הייתה זו בין הגירוש ובין המבול שנמשכה למעלה מאלף שנים?

[16] הדרשן מקנח את דרשתו בקטע הומוריסטי (ראו דברינו בדיחות הדעת של חכמים בדפים המיוחדים) – בגלל דור המבול יש לנו כאבי ראש. אבל ביסודה זו דרשה 'קשה' שמציעה הסבר אלטרנטיבי להכחדת דור המבול. התקופה שלפני המבול הייתה תקופה

דבר אחר: ״עוד כל ימי הארץ״ - רב הונא בשם רבי אחא: מה סבורים בני נח, שבריתם כרותה ועומדת לעד? כך אמרתי להם: ״עוד כל ימי הארץ״ - אלא כל זמן שהיום והלילה קיימים, בריתם קיימת. וכשיבוא אותו היום שכתוב בו: ״והיה יום אחד, הוא יודע לה׳, לא יום ולא לילה״ (זכריה יד ז),[17] באותה שעה: ״ותופר ביום ההוא״ (שם יא יא). א״ר יצחק: מי גרם להם שימרדו בי, לא על שהן זורעין ולא קוצרין? דאמר ר׳ יצחק: אחת למ׳ שנה היו זורעים ומהלכין מסוף העולם ועד סופו לשעה קלה ומתלישין ארזי לבנון בהליכתן והיו אריות ונמרים חשובים בעיניהם כְּכִינָה בבשרם.[18] הא כיצד? היה להם אויר יפה כמן הפסח ועד העצרת.[19]

ר׳ שמעון בן גמליאל אומר משום ר׳ מאיר וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו: חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו - זרע, חצי כסליו וטבת וחצי שבט - חורף, חצי שבט ואדר וחצי ניסן - קור, חצי ניסן ואייר וחצי סיון - קציר, חצי סיון ותמוז וחצי אב - קיץ, חצי אב ואלול וחצי תשרי – חום.[20] ר׳ יהודה מונה ממרחשון, ר׳ שמעון מתחיל מתשרי.[21]

א״ר יוחנן לא שמשו מזלות כל י״ב חדש. א״ל רבי יונתן: שמשו, אלא שלא היה רישומם ניכר. ר׳ אליעזר ור׳ יהושע. ר׳ אליעזר אומר: לא ישבותו - לא שבתו לעולם. רבי יהושע אומר: לא ישבותו - מכלל ששבתו.[22]

רש"י בראשית ח כב – פירוט שש עונות השנה

עוד כל ימי הארץ וגו׳ לא ישבתו - שש עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו: ״חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו - זרע, חצי כסליו וטבת וחצי שבט - קור וכו׳ ״.[23] קור - קשה מחורף: חורף - עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר - חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ - חצי סיון תמוז וחצי אב, הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ... חום - הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט א) שלהי קייטא קשי מקייטא.[24]

פלאית ומסתורית, בני האדם יולדים ולא מתים, מזונם מצוי להם בשפע, ולהלן נראה גם שהיו תולשים ארזים כאילו היו עשב, ״לא סופרים״ אריות ונמרים (להלן), ואפילו לא היה להם כאבי ראש ... הם ׳אנשי השם׳ שנולדו מהקשר של בני האלהים עם בנות האדם כמתואר בסוף פרשת בראשית. כל זה נשטף במבול ולאחריו מתחילה תקופה חדשה של חיים כפי שמוכרים לנו (ובני אדם במידות שלנו), שעונות השנה וחילופי מזג האוויר ויום ולילה הם ממאפייניהם העיקריים, כולל מחלות החורף וגם כאבי ראש (ושפעות ונגיפים למיניהם ...)..

[17] הפטרת יום ראשון של סוכות.

[18] רפא ענק אחד שרד את המבול ונשאר כמזכרת מאותו דור נפילים מסוף פרשת בראשית, הוא: עוג מלך הבשן. ראו הסיפור איך שרד בפרקי דרבי אליעזר פרק כג: ״וימח את כל היקום, חוץ מנח ואשר אתו בתיבה שנאמר וישאר אך נח. וחוץ מעוג מלך הבשן שישב על עץ אחד תחת סילונית של תיבה ונשבע לנח ולבניו שיהיה להם עבד עולם. מה עשה נח? נקב חור אחד בתיבה והיה מושיט לו מזונו בכל יום ויום. ונשאר גם הוא, שנאמר: רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים״.

[19] הכל בזכות האוויר הטוב! ראו זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת נח דף לו עמוד ב: ״ואמר ר׳ יהושע בן לוי: בימי דור המבול עשה הקב״ה קנה החטים כקנה ארזי הלבנון, ולא היו זורעין וקוצרים, אלא הרוח מנשבת ומנשר החטים למטה ואוספים אותן, וכן בכל שנה ושנה. לאחר שחטאו אמר: עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו״. הרי שהפסוק שלנו אינו נדרש כלל לשבח, אלא לגנאי. כמעט כמו הקללה לאדם הראשון לאחר גירושו מגן עדן: ״בזיעת אפך תאכל לחם״. זה ההבדל היסודי בין גישת מפרשי המקרא לעיל: רש״י, רמב״ן, אבן עזרא ורד״ק ובין גישת המדרש בפרשנות לפסוק שלנו.

[20] השנה נחלקת לשש עונות ולא לארבע עונות כמקובל ולא בסדר שבפסוק. 1 זרע, 2 חורף, 3 קור, 4 קציר, 5 קיץ, 6 חום. החום לאחר הקיץ (שלהי הקיץ קשים מהקיץ, יומא כט ע״א) וכך גם בקור שבא לאחר החורף. ואם נחזור לפסוק נראה שהוא מונה אותם בזוגות מנוגדים ובקפיצות של 3 היינו של חצי שנה: זרע 1 וקציר 4, וקור 3 וחום 6 וקיץ 5 וחורף 2.

[21] היינו שהחלוקה היא: חשון כסלו – זרע, טבת שבט – חורף וכו׳ – כשיטת ר׳ יהודה; או שהכל מתחיל מתשרי והחלוקה היא: תשרי חשון - זרע, כסלו טבת – חורף וכו׳ – כשיטת ר׳ שמעון.

[22] מה באמת קרה לעונות השנה (המזוהים כאן עם המזלות שברקיע) בחודשי המבול (שמונה, עשרה חודשים או אפילו שנה)? בפשטות הן לא התקיימו, אך יש שמחזיקים בדעה שהם התקיימו בפוטנציאל, העולם לא שינה מסדרי הטבע הבסיסיים שלו, גם במבול, אלא שכיסו המים ולא נראו ולא הורגשו העונות (אולי גם לא היה מי שירגיש).

[23] מפרשי רש״י (תורת חיים ועוד) מפנים את ״שנינו״ הזה לגמרא בבא מציעא שמזכירה גם היא את החלוקה לשש עונות השנה כנ״ל בבראשית רבה וזאת בהקשר לדיני חכירת שדות, היינו, מי שקיבל שדה מחברו לעבד אותה, מה מידת אחריותו לגבי נזקי הטבע. ראו מסכת בבא מציעא פרק ט משנה ו: ״המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו, אם אינו מכת מדינה אין מנכה לו מן חכורו״. ובגמרא שם דנים עד מתי הוא צריך לנסות ולזרוע שוב, עד מתי היא עונת הזרע? האם עד סימן אסטרונומי שהגמרא נותנת שם (מזל כימה בולט בזמן שהפועלים שבים מעבודתם בשדה) שהוא חודש שבט בערך, עוד רק עד מחצית כסלו שהיא עונת הזרע לפי החלוקה לשש עונות השנה. (ובזמנו של יואל הנביא זרעו בניסן, ראו דברינו רביעות היורה.) הרי שיש גם השלכות הלכתיות לחלוקה זו של השנה לשש עונות. ומה עשו בשנים מעוברות?

[24] חפשנו מקורות נוספים לחלוקה זו לשש עונות שנה ולא מצאנו והמאיר עינינו יבורך בכל עונות השנה. עכ״פ ראו פירוש אבן עזרא שלא מסכים לשיטה זו ומוציא את ״קור וחום״ מחשבון העונות. ראו דבריו על הפסוק שלנו: ״זרע וקציר חלק השנה לשנים,

מדרש תנאים לדברים לא ח – ברית עם עם ישראל וברית עם האנושות

שמא תאמרו: אבותינו חטאו ומחלת להם, אנו כיוצא בהן![25] אמרתי: לא מחלתי להם, אלא שלא יתחלל שמי בעולם שנאמר: ״ואמרו אל יושב הארץ הזאת וגו׳ והמתה את העם הזה וגו׳ מבלתי יכולת ה׳ וגו׳ ועתה יגדל נא וגו׳ ה׳ ארך אפים וגו׳ סלח נא לעון העם הזה וגו׳ ויאמר ה׳ סלחתי כדברך וגו׳ ״ (במדבר יד יד - כ). שמא תאמרו: מפני מה גויים עובדי עבודה זרה עובדים לאלילים ומשתחוים לעצבים חיים? בזכותו של נח שנאמר: ״עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו״ (בראשית ח כב). אימתי תהא הברית הזאת בטלה? משישבות יום ולילה שנאמר: ״והיה יום אחד, הוא יודע לה׳, לא יום ולא לילה״ (זכריה יד ז).[26]

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: חלוקת העונות הדו-חודשית:

1 – אמצע תשרי עד אמצע כסלו	2 – אמצע כסלו עד אמצע שבט	3– אמצע שבט עד אמצע ניסן	4 - אמצע ניסן עד אמצע סיון	5- אמצע סיון עד אמצע אב	6- אמצע אב עד אמצע תשרי
זרע	**חורף**	**קור**	**קציר**	**קיץ**	**חום**

אבל הסדר בפסוק הוא בסימטריה של עונות הופכיות, בהפרשים של חצי שנה:

זרע - 1 וקציר - 4, וקור - 3 וחום - 6, וקיץ - 5 וחורף - 2.

וכאן אולי המקום להזכיר (לעורר דיון עם צעירי הצאן בשולחן שבת) את נושא הבחירה במספר 12 כמספר ׳השלם׳, הן לשעות היום והלילה והן לחדשי השנה (ומזלות הרקיע), ולא המספר 10.

התשובה היא ש 12 הוא המספר הקטן ביותר שניתן לחלוקה לשניים (חצאים), לשלוש (שלישים), ארבע (רבעים), שש (שישיות). באופן זה ניתן לחלק את הלילה והיום למשמרות של שעתיים, שלוש, ארבע ושש שעות, ובאופן דומה חלוקת השנה. וכפעל יוצא גם החלוקה של שעה ל- 60 דקות ולא ל- 100 למשל.

ואח״כ לארבעה. קור כנגד החום. וקיץ כנגד החורף. והם כנגד ד׳ תקופות בשנה, וכולם יום ולילה יחלקו, כי מה שחסר מזה נוסף בזה, ואחר כן ישוב העודף ויחסר, ויוסיף על החסר עד היותם בשוה״.

[25] מגיע גם לנו שתמחל ותסלח לחטאינו.

[26] מקורות מאוחרים יותר (ימי ביניים) רואים אפילו את ההבטחה לנח שעונות השנה לא ישבותו, מותנית בכך שעם ישראל ישמור על הברית, ברית התורה או ברית המילה. ראו למשל פירושי סידור התפילה לרוקח [קמג] ברכות המילה עמוד תשלג: ״אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, יומם ולילה זו מילה שהיא בחיקו של אדם יומם ולילה ... חוקות שמים וארץ שיש להם חק השמים ליתן מטר בעתו, והארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף לא שמתי״. מרגע שניתנה המילה לאברהם ואח״כ התורה במעמד הר סיני, גם ההבטחה לנח כבר איננה בלתי תלויה. אך המדרשים (ופרשני המקרא) לא חושבים כך. אדרבא, יש ״הפליה״ בין עם ישראל ואומות העולם. אצל עם ישראל, הכל תלוי במעשיו, כפי שאנו אומרים יום יום בקריאת שמע (פרשה שניה): ״אם שמוע תשמעו ... פן יפתה לבבכם״. אבל לשאר העולם, בני נח, יש הבטחה לשמירה על עונות השנה, עד אותו היום בו ״יודע לה׳ לא יום ולא לילה״. הקב״ה מצדו לא יביא עוד מבול ולא ישנה סדרי בראשית כאשר נשבע לנח, לאחר שנח משביע אותו - עד אז עומדת השבועה של הקב״ה. (ראו המדרש על הפחד של אומות העולם בשעת מתן תורה שהעולם עומד להיהרס ומי הוא שמרגיע אותם. פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כ מתן תורה: ״כשניתנה התורה לישראל נזדעזעו כל העולם כולו ונתקבצו אצל בלעם הרשע ואמרו לו: שמא מבול מביא לעולם או עולם נידון כבראשונה?, בלעם הרשע פתח לפני בליעל ודבר השיב:, אל תיראו מלכי אדמה ואל תבהלו רוזני ארץ, שוכן שחקים בכבודו נגלה על בניו ברחמים, והופיע לתת לעמו תורה וחכמה ומוסר לידידיו״). אך האדם מצדו, עשוי לגרום להרס הסביבה. אם לא ישמור את ספר החוקים שלה, ייהרס העולם מעצמו וזרע וקציר וקיץ וחורף כן ישבותו עוד לפני יום הדין בו השמים נמלחו. הקב״ה לא יעשה זאת, אבל גם לא יתערב וימנע. אם המין האנושי יהרוס את הסביבה בה הוא חי – היא אכן תיהרס ולא תתקיים עוד ההבטחה לנח.